

NUME PROPRII ÎN TERMINOLOGIA CROMATICĂ

Svetlana STANȚIERU, *lector superior universitar,*
Aurelia CODREANU, *lector superior universitar,*
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *This study treats the issue of the proper names in the chromatic terminology. Such structures as: alb de Paris, albastru de Barselona, galben de Neapole, verde de Verona, roșu de Flandra etc. tend to appear in advertising texts, in fiction, in journalistic texts, illustrating various domains: Visual Arts, Textile Industry, Cosmetics, Natural Sciences etc.*

Keywords: *chromatics, shade, proper names, communicative act.*

Onomastica este știința care se ocupă de tot ceea ce intră în sfera obiceiului omenesc de a da nume unor entități individuale: copiilor, animalelor, caselor, trenurilor, firmelor, stelelor etc. „Dacă numele de persoană sunt mai ușor de studiat, prin abundența și accesibilitatea lor în sfera socială, opinează lingvista Rodica Zafiu, diverse nume proprii din zona experiențelor personale sunt mai puțin comunicate și deci mai puțin cercetate” (Zafiu 2003). Ne convingem întocmai de aceasta cercetând terminologia cromatică, în special structurile ce au în componența lor un nume propriu – domeniu mai puțin explorat în filologia românească.

Diversitatea formelor/structurilor atestate atât în *Dicționarul de Artă (DA)*, *Dicționarul explicativ ilustrat (DEXI)*, *Dicționarul de cuvinte recente (DCR)*, cât și în literatura de specialitate ne-au orientat în studiul de față la o categorizare și interpretare a acestora. Termenii cromatici care au la bază un nume propriu sunt destul de numeroși. Am constatat ocurența numelor proprii, în special la culorile-prototip: *alb* (12 structuri), *albastru* (22), *roșu* (14), *galben* (19), *verde* (16).

<i>alb</i>	<i>albastru</i>	<i>roșu</i>	<i>galben</i>	<i>verde</i>
alb de Bougival	albastru de Alexandria	roșu de Adrianopole	galben de Athos	verde de Braunschweig
alb de Clichy	albastru de Anvers	roșu de Anvers	galben de China	verde de Bremen
alb de Gêns	albastru de Baltica	roșu de Bengal	galben de Franța	verde de China
alb de Hamburg	albastru de Barcelona	roșu de China	galben de Hansa	verde de Grecia
alb de Humor	albastru de Bengalia	roșu de Flandra	galben de India	verde de Kassel
alb de Kremnitz	albastru de Berlin	roșu de Madera	galben de Kassel	verde de Montpellier
alb de Krems	albastru-codalb de Arabia	roșu de Nürnberg	galben de Köln	verde de Neuwied
alb de Maramureș	albastru de Flandra	roșu de Paris	galben de Leipzig	verde de Paris
alb de Meudon	albastru de Franța	roșu de Pozzuoli	galben de Montpellier	verde de Prusia
alb de Paris	albastru de Germania	roșu de Saturn	galben de Neapole	verde de Rouen
alb de Spania	albastru de Gretchen	roșu de Viena	galben de Orient	verde de Saxonia
alb de Țarigrad	albastru de Harlem	roșu Van Dyck	galben de Paris	verde de Schweinfurth
	albastru de India	roșu de Bordeaux	galben de Parma	verde de Spania
	albastru de Paris	roșu lui Tițian	galben Robert	verde de Suedia
	albastru de Pozzuoli		galben de Roma	verde de Verona
	albastru de Prusia		galben de Siena Natural	verde de Viena
	albastru de Rusia		galben Turner	
	albastru de Saxa		galben de Țarigrad	
	albastru de Sèvres		galben de Veneția	
	albastru de Veneția			
	albastru de Viena			
	albastru de Voroneț			

Astfel, termenii cromatici ce au la bază un nume propriu denumesc, în mare parte, pigmenti, coloranți, reprezentând, de cele mai multe ori, o dificultate de interpretare, dată fiind înregistrarea lor puțin confuză în unele surse de specialitate (a se vedea, în acest sens DA). Bunăoară, antrenarea mai multor termeni diferiți structural, dar apropiați semantic, cu alte cuvinte, contractând relații de sinonimie, provoacă dificultate de înțelegere a lor. Or, diversele variante pentru termenii cromatici ce conțin nume proprii, prezente în DA, „derutează sub aspectul utilității aplicative” (Bidu-Vrânceanu 1992: 286).

Din punct de vedere pragmatic, pentru a identifica/distinge nuanța culorii e necesar de a recurge la cunoștințele de cultură generală ale individului/participantului la actul comuni-

cativ. Decodificarea integrală a unor denumiri cromatice se face prin decodarea denotatului/referentului/conceptului, adică la apelarea cunoștințelor extralingvistice. Astfel, decodarea permite de a elucida asociația dintre:

- culoare și loc (toponime: țări, orașe): *roșu de Pozzuoli* „pământ de culoare „roz somon” sau cu un ton închis, care la origine era extras din cariere aflate la Pozzuoli, aproape de Neapole (respectiv de Vezuviu)”, *albastru de Pozzuoli*, *violet de Solferino* (localitate într-o provincie din Italia), *albastru de Sèvres* (Sèvres „manufactură franceză de porțelan întemeiată în 1738 și care activează și astăzi);
- culoare și persoană (antroponime): *galben Turner* „culoare ale cărei tonuri variază de la un galben deschis spre oranj sau brun (brevetată în 1871 de James Turner, sau atribuită pictorului englez William Turner, care ar fi descoperit-o în 1989” (DA 1995: 196), *albastru de Napoleon*, *roz Pompadur* (favorita regelui Ludovic XV);
- culoare și specificul cultural al unui popor (etnocultură): *alb de Maramureș*, *albastru de Voroneț*, *alb de Humor*, *roșu de Humor*, *verde de Sucevița*. Așadar, acestea au o relație directă cu cultura poporului român și, firește, „nu-i vor spune nimic unui străin, atunci când sunt traduse într-o altă limbă. Cu alte cuvinte, în această ordine de idei, putem constata că acești factori etno-culturali, într-o anumită măsură, „se opun proceselor de globalizare” în domeniul dat (Василевич 2011: 32).

După cum putem observa, structura termenilor cu nume proprii, în mare parte, este una fixă: **adjectiv nume de culoare + prepoziție (de) + nume propriu** (pentru exemple a se vedea tabelul de mai sus).

Atestăm însă și unele cazuri când avem doar **adjectiv nume de culoare + nume propriu**: *roz-Barbie*, *violet Perkin*, *roșu Van Dyck*, *roșu-Kongo* etc.

Și doar într-un singur caz atestăm **adjectiv nume de culoare + articolul lui + nume propriu**: *roșu lui Tițian*.

Cu privire la originea termenilor cromatici cu nume proprii, constatăm că majoritatea au la bază un model străin, numeroase sintagme cromatice având formă similară în limbile franceză, engleză, germană, italiană etc.

Consultând DEXI, observăm că ocurența/consemnarea termenilor ce au în structura lor nume proprii este foarte săracă vizavi de numărul lor înregistrați în domeniul vopselelor (pentru pictură, machiaj, colorarea părului, bricolaj „practicarea pe lângă gospodărie în timpul liber a tot felul de lucrări mărunte”) etc.

Din moment ce acești termeni cromatici sunt întâlniți în domeniul publicitar, beletristic, mass-media, dar nefiltrați deocamdată „în conștiința lingvistică a publicului larg” (Dimitrescu 2002: 24), este necesar de a fi explicați, or, decepția purtătorilor de limbă care consultă un dicționar explicativ al limbii române e mare, dat fiind că este propusă pentru explicație doar câte o sintagmă la culorile de bază: *alb*, *albastru*, *galben*, *roșu*, *verde*. În acest sens, cf. DEXI:

Alb – denumire generică dată unor rase de porcine de culoare albă (**I 1**), crescute pentru producția de carne. *Alb de Banat*. *Alb ucrainean de stepă*;

Albastru – *Albastru de Prusia* (sau de *Berlin*) = ferocianură de fier folosită ca pigment albastru;

Galben – (în sintagma) *Galbenă de Odobești* = soi de viță-de-vie cu boabele strugurilor galbene-verzui;

Roșu – (chim.) *Roșu de Congo* = colorant organic de sinteză, care se prezintă ca o pulbere roșie (**I 1**), foarte ușor solubilă în apă, folosit în vopsitorie și ca indicator în chimia analitică;

Verde – \diamond *Verde-de-Paris* = cristale mixte de arsenit de cupru cu acetat de cupru, foarte toxice, folosite ca insecticid; soluție preparată cu aceste cristale.

În *Dicționarul de Artă. Forme, tehnici, stiluri artistice (A-M)*; *Dicționarul de Artă. Forme, tehnici, stiluri artistice (N-Z)* întâlnim termeni cromatici cu nume proprii și la alte culori, unele neologice:

bleu – *bleu de Nevers* „nuanță de albastru-azuriu, folosită pentru fond, în asociere cu decoruri în alb și galben, caracteristică pieselor de porțelan executate în secolul 18 de manufactura Nevers”; *bleu de Sèvres* „nuanță de albastru intens, caracteristică fondurilor aplicate pe piesele de porțelan executate în secolul 18 la manufactura franceză Sèvres. Sin. *bleu de roi*” (DA 1995: 69);

brun – *brun de Prusia*, *brun de Verona* (= pământ verde ars); *brun Rubens* → *brun van Dyck* „umbra arsă”; *brun Vibert* „culoare de mars, stabilă, preparată de chimistul francez J.G. Vibert din carbon și oxid de fier fixați pe alumina” (DA 1995: 78);

carmin – *carmin Nacart* „numele purtat altădată de un carmin de bună calitate” (DA 1995: 93);

gri – *gri Davy* → gri de ardezie „pigment natural obținut prin măcinarea, spălarea și uscarea șisturilor argiloase numite ardezie”; *gri Paine* „culoare produsă prin amestec fizic (de ocră, ultramarin și negru); *gri Trianon* (DA 1995: 209);

negru – *negru de Frankfurt* „negru preparat din calcinarea tescovinei (produsul rămas după stoarcerea strugurilor) (= *negru de viță-de-vie*, *negru german*); *negru de Paris* „varietate inferioară a negrului de ivory” (DA 1998: 10-11);

oranj – *oranj de Saturn* (DA 1998: 22);

violet – *violet de Magenta* „violet roșiatic”; *violet de Nürnberg* „violet mineral”; *violet de Solferino* „culoare închisă, puțin durabilă, preparată pentru pictură din anilină”; *violet Perkin* „mov” (DA 1998: 202).

De asemenea, citatele ilustrative din literatura artistică constituie o mărturie a viabilității și a caracterului deschis al termenilor cromatici cu nume proprii:

„A cincea oară revenind aici / merse-i anume la Ghemeșul-suflet pe care îl declar / faimos alb de Voroneț precum se crede și despre / albastrul locului.” (Leo Butnaru, *Alb de Voroneț*, în *Altul, același*, p. 282); „Nu e albastrul lagunei și nici albastrul lui Mantegna atunci când binevoiește să vadă, în tablourile lui, cerul. <...> Aș zice că e un *albastru de Voroneț*. *Albastrul de Voroneț* ar trebui să fie cerul văzut de brazi și de iarbă și de tot luminișul acesta, care pare o bucată de Paradis.” (Radu Ciobotea, *Apărătorii – O fereastră de timp*, vol. II, p. 405); „Oare nu sunt destui români care au ținut să vadă Parisul din vârful Turnului Eiffel sau știu cum arată o ploaie la Londra, dar habar n-au cum arată *albastrul de Voroneț* de care se face atâta caz?” (Octavian Paler, *Calomniile mitologice*, p. 137); „Voronețul, Sucevița, Moldovița, Arbore, Humor sunt biserici de sat, frumoase și fără apărare sub aripile acoperișului de șindrilă. Viscoleurilor și dușmanilor ele nu le-au opus decât misterioasa rezistență a albastrului de Voroneț și a *verdelui de Sucevița*.” (Ana Blandiana, *Căteii pământului*, în *Calitatea de martor*, p. 35); „Barul are canapele albastre, de pluș, de un albastru profund; culoarea cămășilor albastre italiene, cele ale fasciștilor spanioli mai degrabă, *un albastru*, da, *de Barcelona*.” (Dorin Spineanu, *Natașa Blues*, p. 137); „Când după vreo zece pași întorc capul, e mereu cu picioarele goale în noroi, în șorțul *albastru de Gretchen*, în jurul capului oval și măsliniu cu umbreluța ca o aură roșie, de sfântă a păcatului.” (Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, p. 241); „Știu, acuma, / că, -n ochi, avea culoarea *albastrului de Prusia*.” (Șerban Foarță, *Nu știu alții cum sunt...*, p. 68); „Așa că Helga primi un telefon de la secția de poliție prin care era informată că scumpul ei copil, cu părul bălai (și smuls de agresori), era în custodia secției locale, pe motiv că n-a avut ce face decât să se întoarcă de la școală, îmbrăcat în *roș-albastrul Barcelonei*, exact când copiii lui Real Madrid, îmbrăcați în alb-negru, mergeau la meci.” (Mihai Găinușă, *Fără cap și fără coadă*, p. 132); „De ea m-am despărțit frățește, pupându-ne pe obraji în

pragul ușii (dar gândindu-mă că pe foarte puține femei din viața mea aveam să ajung să le cunosc vreodată mai intim), iar el m-a dus cu Fiat-ul lui roz-*Barbie* până la Orly.” (Mircea Cărtărescu, *De ce iubim femeile*, p. 55); „Cum – care melc? / De ce adică nu-i? / Cum a rămas doar cochilia lui? / Ah, prea sălta aiurea, ne-ncotro / și se scâldea în *verde de Bordeaux!*” (Aureliu Busuioc, *Ecologică*, în *Punct*, p. 119) etc.

Firește, în cercetarea de față, nu ne-am propus inventarierea tuturor numelor de culori și nuanțe, ceea ce, practic, este și inimaginabil, „date fiind posibilitățile extrem de numeroase – de fapt infinite” (Dimitrescu 2002: 31) de denominare prin termeni cromatici, aceștia fiind întâlniți și în denumirea unor rase de porci (*Alb de Banat*), și a unor soiuri de viță-de-vie (*Galbenă-de-Odobești*), ba chiar și, mai nou, în nuanțele folosite la „fațadele” posibile ale telefoanelor: *roșu Chilli*, *verde Tehno*, *albastru Turquoise* (culori de bază); *orange Tango*, *verde Gesko*, *roșu Antiqua*, *albastru Marlin*, *galben Island*, *albastru Bermuda*, *argintiu Shark*, specifice și altor obiecte de uz curent (culori din vopsele metalice) (*idem*).

Cercetătoarea Daiana Felecan observă judicios că „*sensul* numelui propriu este fixat în sistemul limbii (stabilit, prin convenție, de o comunitate etnolingvistică determinată). În schimb, conținutul acestuia (a cărui identificare corespunzătoare necesită o cunoaștere prealabilă) este fixat la nivelul enunțului (Felecan 2013).

Or sistemul termenilor cromatici cu nume proprii este unul deschis, incluzând o diversitate de nume, totalizând sute de lexeme, utilizate atât în literatura de specialitate, cât și în literatura artistică și, mai ales, în domeniul publicitar și mass-media.

Problema majoră însă a domeniului studiat rămâne a fi înregistrarea acestor termeni în dicționare, dat fiind că beneficiarii acestora își pun doar semne de întrebare, negăsind un răspuns satisfăcător/plauzibil, rămânând „singuri în fața semnului de întrebare”.

Prin urmare, constatăm că pătrunderea atât a numelor proprii, cât și a culorilor în sintagme aparțin unor arii diverse: arte (în special, pictura), industria textilă, cosmetică, științele naturii (mai ales botanica, geologia, fizica, chimia) – pentru a se ajunge la administrație, politică, transporturi, sport etc. (Dimitrescu 2003: 61).

Concluzia generală este că spațiul semantic cromatic cu nume proprii în structura termenilor este unul deschis, cu foarte multe „primeriri”, ceea ce îmbogățește considerabil mijloacele de expresie ale limbii române, fascinând prin complexitate și varietate.

Referințe bibliografice:

1. Bidu-Vrânceanu, Angela, *Nume de culori – semantică, lingvistică, semiotică (I)*, în: Studii și cercetări de lingvistică, 1992, nr. 3, p. 279-290.
2. Dimitrescu, Florica, *Despre culori și nu numai. Din cromatica actuală (I)*, în: Limbă și literatură, 2002, vol. III-IV, p. 21-33.
3. Dimitrescu, Florica, *Despre culori și nu numai. Din cromatica actuală (II)*, în Limbă și literatură, 2003, vol. I-II, p. 48-63.
4. Felecan, Daiana, *Nume proprii și denotații propriale, între monovalență și polifonie. (Abordare pragmalingvistică)*, în: The Proceedings of the „European Integration-Between Tradition and Modernity” Congress, 5, 2013, p. 306-316 (<http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A23379>)
5. Zafiu, Rodica, *Păcatele limbii. Nume de jucării*, în: *România Literară*, 2003, nr. 44.
6. Василевич А.П., Кузнецова С.Н., Мищенко С.С., *Цвет и названия цвета в русском языке*, Москва, Издательство ЛКИ, 2011.

Dicționare:

1. DA 1995 = Popescu, Mircea, *Dicționar de Artă. Forme, tehnici, stiluri artistice (A-M)*, București, Editura Meridiane, 1995.
2. DA 1998 = Popescu, Mircea, *Dicționar de Artă. Forme, tehnici, stiluri artistice (N-Z)*, București, Editura Meridiane, 1998.

3. DCR = Dimitrescu, Florica, *Dicționar de cuvinte recente*, Ediția a II-a, București, Editura Logos, 1997.
4. DEXI = *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române* (coord. Eugenia Dima), Chișinău, Editura Arc, Gunivas, 2007.